

ALGUNS ASPECTES DE L'OPOSICIÓ ANTIFEUDAL AL DUCAT DE GANDIA DURANT EL SEGLE XVIII

Per Isabel Morant Deusa

I. INTRODUCCIÓ

L'IMPULS i vigor que, després de l'expulsió dels moriscos i per efecte de la posterior repoblació, els senyors feudals saberen imprimir al règim senyorial, sense cap mena de dubte, estan en la base de tota una sèrie de protestes legals i d'alçaments camperols que afectaren, en major o menor mesura, a la quasi totalitat de les comarques valencianes durant els segles XVII i XVIII. Els estudis d'E. Ciscar sobre les condicions que els senyors imposaren als camperols, que després del 1609 acudiren a repoblar terres de moriscos, indiquen clarament que aquests nous establiments (regulats per les cartes de repoblament) afiançaven els poders econòmics del senyor front als seus nous vassalls emfiteutes.¹

En relació amb l'extensió i duresa del règim senyorial al País Valencià, els treballs de Sebastià García Martínez i de Carme Pérez Aparicio han posat de manifest l'existència d'un fort sentiment anti-feudal en els conflictes socials dels darrers anys del segle XVII i començament del XVIII. La reacció del camperolat contra les prestacions senyoriales fou el mòbil de les revoltes que coneixem amb el nom de Segona Germania.² I, posteriorment, amb motiu del conflicte successori, els austracistes, conscients del profund descontent existent entre els vassalls dels diferents senyories valencians, intentaren atraure'ls a llur causa, promentint-los la supressió de les càrregues senyoriales més pesades.³

¹ Eugenio Ciscar, *Tierra y señorío en el País Valenciano (1570-1620)*. València, 1977.

² S. García Martínez, *Els fonaments del País Valencià Modern*. València, 1968.

³ S. García Martínez, o. c., págs. 83-84. Carmen Pérez Aparicio, "La guerra de Successió una revolució camperola", en *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*. Vol. III, págs. 511-52. València, 1974.

Per bé que finalitzats aquests conflictes amb el fracàs de les reivindicacions camperoles, no es produirà la paralització de les demandes contra el poder senyorial. I pel contrari, en els anys següents, sobretot en la segona meitat del segle XVIII, l'oposició al règim senyorial rebrà nous impulsos. Propiciats aquests, indubtablement, pel canvi de conjuntura econòmica, que dugué am ella el finançament de certes capes socials (la composició de les quals analitzem al llarg d'aquest treball) amb una consciència cada vegada major de que els seus interessos econòmics estan en contradicció amb el manteniment del règim senyorial. I d'aquesta manera al llarg de tot el segle, la pugna senyor-vassalls, o encara millor, la pugna entre els representants del règim senyorial i els partidaris de llur manteniment, enfrontats als partidaris de reformar o canviar el sistema es manifesten constantment. Ja siga per via legal, el que comporta la utilització del recurs judicial, o a través d'accions més radicals que comporten, generalment, motins i alçaments armats. Tenint en compte que ambdues formes de lluita no se'ns presenten com a excloents, i que en ocasions, els fracasos davant els tribunals o el trencament de les negociacions entre les autoritats senyoriales i els vassalls generaren la radicalització dels conflictes.

Com ha posat de manifest J. M. Palop, en un llibre de recenta publicació,⁴ una crisi conjuntural podia deixar entreveure les contradiccions latents en la societat valenciana del XVIII. Contradiccions que, lògicament, eren mol més agudes als llocs de senyoriu, degut a les fortes prestacions feudals a que estaven obligats els vassalls senyoriales al País Valencià. Per tot açò, en opinió de l'autor que venim esmentant, no és cap casualitat que el motí d'Esquilache tinga les seues úniques repercussions importants al País Valencià a les terres senyoriales del sud, on hi hagué accions armades. Éssent el mòbil principal d'aquests alçaments l'abolició dels drets feudals que el duc d'Arcos posseïa com a senyor jurisdiccional d'aquells llocs.⁵

Però com ja hem mencionat anteriorment, els conflictes socials derivats del manteniment del règim senyorial, no sempre es manifestaren a través d'accions violentes, com ocorregué al Marquesat d'Elx, sinó que en ocasions, i aquest fou el cas del Ducat de Gandia, els vassalls dels senyoriu valencians canalitzaren llurs demandes per via judicial. Per tot açò en el present treball pretendim abordar el tema de la lluita antifeudal basant-nos en les anàlisis dels conflictes judicials.

⁴ J. M. Palop Ramos, *Hambre y lucha antifeudal. Las crisis de subsistencia en Valencia*. Madrid, 1977.

⁵ J. M. Palop Ramos, o. c., pág. 110.

Tanmateix l'enorme amplitud de la documentació de tipus judicial i la naturalesa diversa dels plets, incoats per aquells anys, hem reduït la comunicació que ara presentem a l'estudi dels plets de reversió a la corona, suscitats als pobles del Ducat de Gandia. Però, si en el nostre treball hem donat preferència a l'estudi dels plets d'incorporació, deixant per a treballs més exhaustius l'anàlisi d'altres conflictes judicials, no ha estat exclusivament per problemes de temps i espai sinó perquè creguem, amb fonament, que la documentació que a ells es refereix explica, en bona part, la conflictivitat social existent en aquests pobles, permetent analitzar, entre altres coses, els diversos aspectes del règim senyorial que durant el segle XVIII es posen en qüestió pels vassalls dels senyoriu valencians.

Junt a les fonts de tipus judicial, a les que hem al·ludit, hem estimat necessari la utilització, complementària d'altres documents, tals com: cabreus, llibres padrons d'hisenda, comptes i correspondència senyorial.⁶ Ja que la consulta d'aquestes darreres ens podia permetre un plantejament més global del tema, ja que a través d'elles podríem emmarcar la problemàtica que ens ocupa en el seu context socio-econòmic. Mitjantçant el coneixement de tot allò relatiu a: les relacions econòmiques existents entre el senyor feudal i els seus vassalls, atenant a la naturalesa i quantia de les prestacions que aquell imposa als veïns de llur senyoriu en general i als camperols emfiteutes en particular; al grau d'agudes amb que tant les càrregues econòmiques com el poder jurisdiccional repercuteixen contra els interessos de les distintes capes socials, i en relació amb això, la capacitat de resposta dels vassalls que es senteixen en contradicció amb els poders socio-econòmics del senyor feudal. I així l'anàlisi d'aquestes qüestions, en els senyoriu del Duc de Gandia, ens ha permés esbossar algunes idees que poden ser explicatives de: la naturalesa de la conflictivitat social manifesta en aquestes comarques, així com de les motivacions impulsores de la protesta antisenyorial i de les actituds manifestades pels distints grups socials, presents en aquests pobles, front a la qüestió senyorial. A més d'analitzar el grau de participació que els distints estaments tingueren en les accions encaminades a debilitar el poder senyorial.

1. *La lluita contra les prestacions senyoriales al marquesat de Llombai*

Les condicions imposades en aquests llocs, contingudes en les cartes de repoblament que el Duc de Gandia atorga després de l'expulsió dels moriscos als nous repobladors, explicarien, en part, el difícil enteniment

⁶ A.H.N. Secció Osuna, lligalls 1414, 1777, 1267 n.º 389-442, 1389 n.º 73-80. A.M.G. Secció Història, llibres padrons d'Hisenda: 1754-1778.

entre el senyor jurisdiccional i els seus vassalls en aquests pobles, durant tot el segle XVIII. Donant-se la circumstància de que durant aquest segle, els camperols emfiteutes mostren repetidament la seua disconformitat amb les obligacions estipulades en les cartes de repoblament, negant-se en ocasions a admetre les demandes senyorials. Com esdevingué en 1756, quan els emfiteutes es negaren a pagar 1/6 de la collita de llurs vinues al senyor de Gandia, veient-se aquest obligat a cedir davant la pressió camperola que sollicitava una disminució en les particions.⁷

A més a més d'aquestes raons, que semblen evidents a simple vista, convé contemplar el problema a la llum d'una anàlisi més completa de les relacions econòmiques existents entre l'amo eminent de la terra i el propietari útil, estudiant també el repartiment de la propietat en aquests pobles del marquesat. Ja que una aproximació a l'estructura socio-econòmica d'aquests llocs, contribuirà a explicar, millor, els mòbils dels conflictes anti-senyorials.

La població del marquesat estava composta, en la segona meitat del segle XVIII, per un total de 607 veïns. D'aquests, 570 eren contribuents, el que significava que posseïen almenys una casa o un tros de terra. Tots els veïns del marquesat, excepte un cavaller sense fortuna, pertanyien a l'estament popular, i en la seua major part eren mitjans i petits propietaris; alguns, donades les seues escases propietats, eren també jornalers, i una minoria vivia de les seues activitats al marge de l'agricultura.

No tenim dades exactes sobre la distribució de la propietat agrària, però segons el manuscrit que venim esmentant, solament tres persones al marquesat podien ser considerades com propietàries importants (avaluant-se els seus béns respectius en quantitats que sobrepassen les 8.000 lliures). La resta de la propietat apareix més repartida entre mitjans i petits propietaris, quasi tots conreadors directes de la terra. Tan sols 37 veïns, d'un total de 607, estan mancats, de manera absoluta, de propietats.

Però malgrat que segons aquestes dades la propietat apareixga regularment compartida en explotacions de tipus familiar, això no presuposa una regular distribució de les rendes agràries, ja que les prestacions feudals gravaven moltíssim les economies camperoles, perquè, tal com indica el quadre n.º 1, la quasi totalitat de les terres conreades

⁷ Francisco Benlloch, *Descripción del Marquesado de Llomay, su antigüedad y principio y señorío antiguo y moderno con una puntual noticia de la actual consistencia de sus frutos, valores y gobiernos, compuesta por el doctor Francisco Benlloch abogado de los Reales Consejos y Gobernador de dicho Marquesado*. Lombay, 1756. Valencia, 1975, pág. 114.

estaven sotmeses al domini major del duc de Gandia, sent escàs el nombre de fanecades lliures de pagar censos en espècies. Els censos es pagaven ací a raó de:

- una casa: 12 sous i una gallina anualment;
- una fanecada de regadiu: 2 sous i 1/6 o 1/5 de la collita;
- una cafissada de secà (6 fanecades), 3 diners i 1/8 de la collita.

QUADRE I. RÈGIM DE TENÈNCIA DE TERRES AL MARQUESAT DE LLOMBAI

Llombai: 209 veïns

	Total (fanecades)	Regadiu	Secà
amb partició	4.331	1.433	2.898
franques	462	369	96

Catadau: 220 veïns

	Total	Regadiu	Secà
amb partició	7.257	1.719	5.538
franques	108	108	—

Alfarb: 178 veïns

	Total	Regadiu	Secà
amb partició	3.553	1.171	2.382
franques	27	27	—

Font: Francisco Benlloch; o. c. p. 76-78.

El fet de que l'emfiteusis com a forma de tenència estigués extesa a gairebé la totalitat de les terres del marquesat, duia amb ells que els propietaris agrícoles veïeren disminuïdes llurs collites en raó dels pagaments que havien de fer al senyor com a propietari del domini eminent. Aquesta circumstància, sense cap dubte, contribuï a ajuntar interessos en contra del manteniment d'aquests drets senyorials.

La reacció més violenta front a aquest estat de coses prové quasibé sempre dels veïns de Catadau, les accions dels quals ens narra el governador del lloc de la següent manera "... en este pueblo, algo mas opulento que los demas por mas arbitrarios de comercio, son los genios de los moradores muy resueltos, triunphantes, astutos y caprichudos, pero con la nota de malquistos con la casa de Gandia de la que siempre han sido fuertes antípodos y belicosos y litigantes con esa impertinencia de que estan agostados los tribunales de Valencia. Y en prueba de ello

queda insinuado el litigio que de retracto e incorporación a la Real Corona conmovieron los populares contra la Excelentísima Duquesa..."⁸

El plet al que fa referència el text anterior, comença als voltants de 1740 i fou fallat per l'Audiència, anys més tard, a favor de la casa de Gandia, imposant als veïns de Catadau perpetu silenci i desterrant del lloc al síndic procurador general: José Bisbal de Gerónimo, promotor del plet.

Els veïns de Catadau no pogueren fer front a les despeses ocasionades pel plet i l'Audiència decretà diversos embargaments. Tot açò, junt a l'actuació del procurador patrimonial que obligà als vassalls a satisfer les prestacions en els moments més difícils per a això, creà al poble un conat de tumult, que fou abordat per la enèrgica actuació de les autoritats del lloc. El que obligà a molts veïns a fugir del poble i refugiar-se a les muntanyes.⁹

Malgrat aquest primer fracàs i de les doloroses conseqüències que tingué per al poble, el veïnat no cessarà en els seus intents: a pesar del perpetu silenci que se'ls imposa en la sentència, anys després tornaran a insistir en les seues demandes i, després de repetits fracassos, finalment, als voltants de 1808, aconseguiran la incorporació a la corona.

En el poble d'Alfarb, també perteneixent al marquesat, els ànims dels veïns estaven, en 1756, molt predisposats a iniciar un plet d'incorporació. Per al que havien començat a preparar les primeres diligències, cercant raons legals en les que recolzar llurs demandes. Però tots aquests preparatius es voran frenats davant l'estrepitós fracàs del plet instat pels de Catadau.

El governador del marquesat, recordant aquests succesos, adverteix al duc en els seus escrits que "Aun duran los humos, y la muda turbación, que con tanta sagacidad y madurez ha procurado el actual gobernador apagar en los lances, que querian suscitar el perdido derecho de la Real Corona, y especialmente para introducir el reconocimiento del cabreve de Maldonado..."¹⁰

Les dades ací aportades, creguem que evidencien, primerament, l'existència en aquests pobles d'una forta oposició, unaniment manifestada, contra els drets feudals, i sobretot contra els drets emfiteutics. Sent les prestacions econòmiques, derivades dels drets senyorials i cobrades ací amb major rigor que en altres llocs del ducat, el motiu immediat i potser el fonamental de les accions antisenyorials empreses pels vassalls d'aquests pobles.

⁸ F. Benlloch, o. c., pág. 93.

⁹ F. Benlloch, o. c., pág. 94

¹⁰ F. Benlloch, pág. 115.

Com ens deixa vore el darrer text que hem esmentat, els camperols d'Alfarb, en pledejar per tal de ser incorporats a la corona, estan buscant la via indirecta que els permiteixga fer front a les exigències senyorials. I amb la seua acció pretenen fonamentalment imposar el cabreu anomenat de "Maldonado" perquè les prestacions exigides en ell són de menor quantia que les que s'estan satisfent en aqueixos moments.

2) La lluita pel control dels càrrecs municipals a Gandia

Gandia en les darreres dècades del segle XVIII, concretament a partir de 1786, igual que altres pobles del ducat, fou escenari de polèmiques agitacions, que donaren lloc a la formació d'una "facció" oposta al senyor jurisdiccional i que lluità decididament per a que la ciutat iniciés plet d'incorporació a la corona.

Per a les anàlisis de la naturalesa d'aquest conflicte (que presente diversos aspectes als que hem vist en referir-nos als fets esdevinguts al Marquesat de Llombai) començarem referint-nos, al mateix que férem en el cas anterior, a alguns aspectes de la realitat socio-econòmica de Gandia.

No podem fer ací una anàlisi exhaustiva de l'estructura de la propietat i del règim de tenència dominant en les terres perteneixents al terme de la ciutat. Aspectes aquests als que ja ens referim en un treball anterior i als que ara ens remetem.¹¹ Però, en línies generals, convé recordar ací que, la participació del Duc de Gandia en les rendes extretes d'aquestes terres era menor que la que aquest senyor tenia en les rendes d'altres pobles. Ja que en Gandia i per raons que ara no venen al cas analitzar, la propietat lliure i al·lodial tenia la seua importància, front a la propietat compartida o en règim d'emfiteusi. A més a més que gran part de les terres tingudes en emfiteusi eren franques de participació, amb el que no pagaven el cens en espècies considerat com el més carregós. Pagant els establiments més antics únicament censos en diners que en el segle XVIII eren ja d'escasa quantia. L'anàlisi dels llibres padrons d'hisenda ens ha permés conèixer l'existència, a Gandia, d'una capa de terratinents, que a jutjar pel nombre de fanecades que posseeixen, sense cap mena de dubte, degueren tenir un pes econòmic considerable. Beneficiant-los a més el fet de que, al marge de les terres que posseïen com a propietaris absoluts, les que posseïen en emfiteusi estaven en la seua major part exentes de pagar censos en espècies (segons dades dels llibres cabreus, en alguns casos

¹¹ Isabel Morant Deusa, *El régimen señorial en el País Valenciano: el ducado de Gandia siglos XVIII y XIX*, Ayunt. de Gandia, 1978.

més del 60 % de les terres dels grans propietaris de Gandia, sotmeses als domini major del Duc, estaven exemptes de participació, pagant únicament censos en diners de poc valor.¹²

Aquestes circumstàncies permeten el que pugam considerar a molts propietaris com a amos quasi absoluts de llurs terres, ja que el titular del domini eminent, en aquest cas el duc d'Osuna, rebria escases rendes de les terres franques de partició, mentrestant l'amo del domini útil conserbava quasi totalment el producte de la collita, lliure aquesta de les prestacions més carregoses.

Els majors propietaris rendistes de Gandia aspiraven a repartir-se entre ells l'exercici dels càrrecs municipals. L'elecció de l'Ajuntament de la ciutat, es seguia fent en el segle XVIII, mitjançant l'antic procediment de la insaculació, per bé que aquesta era més fictícia que real, ja que el duc era qui elaborava les llistes d'insaculats i qui elegia els càrrecs, prèvia presentació a les ternes sortejades.

L'anàlisi de les llistes de les persones que ocuparen càrrecs en l'ajuntament, ens mostra que aquests solien repartir-se entre:

—els veïns nobles de la ciutat (part d'ells són importants propietaris de terres, però en alguns casos no posseeixen més fortuna que el salari que els paga el duc per estar al servei de la casa);

—vassalls de l'estament popular que frueixen d'una posició econòmica acomodada;

—els càrrecs menys importants i els oficis burocràtics de l'Ajuntament, recauen en persones relacionades amb els representants del duc en la ciutat; i en general són gent que no posseeien bens personals, però que mostraren sempre gran fidelitat al senyor.

Els mateixos noms s'alternaven any rere any, passant d'un càrrec a un altre. Tot fa pensar que hi existia un cert enteniment entre el senyor feudal, la petita noblesa ciutadana i els grans propietaris. Però aquest equilibri, segurament més aparent que no real, era inestable, ja que a la fi de segle, membres d'aquesta oligarquia ciutadana s'enfrontaran en conflicte obert al duc, en mostr-se partidaris de que la ciutat sol·licite la reversió a la corona.

Per les cartes que el procurador patrimonial i l'Alcalde Major de Gandia envien continuament al duc, detectem l'inici d'una situació conflictiva que degenerarà en l'afiançament i progressiva radicalització d'una "facció", autoanomenada pels seus mateixos components "realista", oposta a l'absolut control municipal que el duc exerceix a la ciutat i promotora dels plets de revisió.

¹² A.H.N. Secció Osuna. Lligall 1414.

L'anàlisi de l'estatus socio-econòmic de les persones que encoratjaren la formació d'aquesta "facció", caps de la revolta, en paraules del senyor feudal, es molt significatiu. Francisco Cebrián, un dels primers líders, havia estat destituït pel duc, el 1786, del seu càrrec d'advocat patrimonial davant les acusacions formulades contra ell, referents al recolzament prestat al capítol que es negava a pagar quinquennis al duc. Cebrián, al mateix que altres membres del grup opositor, perteneixia a una important família gandiana.

El quadre n.º 2 recull els noms de les persones que apareixen com a inspiradores de la idea de que la ciutat es veia lliure del poder jurisdiccional del duc i de que per a allò es sol·licite la incorporació a la corona. La major part dels noms que figuren en aquesta llista no perteneixen a anònims vassalls ni a petits emfiteutes, sinó que perteneixen a veïns acabats en general (alguns d'ells són advocats i altres tenen càrrecs en les milícies urbanes). Figuren en les llistes de "insaculados y distinguidos"; i en anys anteriors al conflicte manifest, havien ocupat càrrecs en el municipi i al servei del senyor feudal.

Cal advertir que tots els veïns privilegiats no tingueren una postura comuna i unànime en el que respecta al questionament del poder senyorial. L'oligarquia local es dividí; i mentrestant uns agitaven per aconseguir que a la ciutat es celebrés una junta general, que decidís si els

QUADRE II. PRINCIPALS MEMBRES DE L'OPOSICIÓ ANTISENYORIAL DE GANDIA EL 1788

<i>Nom</i>	<i>estament</i>	<i>economia</i>	<i>càrrecs</i>
Fco. Angel Ducos	noble	terratinent	alcalde de la Torre del Grau
Enrique Nienlant	noble	—	capità comandant de milícies urbanes
José Arramendia	popular	terratinent	capità de milícies
Vte. Pallarés	popular	terratinent	—
José Pérez de Culla	popular	terratinent	tinent agutzil de la S. Inquisició
José Marquesta	popular	terratinent	—
José Fourrat	popular	terratinent	—
Francisco Cebrián	popular	terratinent	advocat
Miguel G. Cebrián	popular	terratinent	administrador de salines

veïns volien o no promoure plet, l'Ajuntament en ple, recolzat per l'Alcalde Major de l'Estat de Gandia i pels representants i empleats de la casa senyorial, pressionaven als camperols perquè s'oposaren al plet de reversió a la corona.

Dels escrits i allegats que coneixem, provinents del partidaris del plet, deduem que l'eix impulsor de la seua protesta es centra en neutralitzar la influència del senyor jurisdiccional en el govern municipal. Aquests sempre justificaren llurs accions com derivades del que consideraven una utilització parcial del poder senyorial, i que en definitiva impossibilitava a l'oligarquia ciutadana l'accès als càrrecs municipals sense l'acord senyorial. I en aquest sentit s'expressa l'advocat Cebrián, en els següents textos extrets dels seus escrits "como el gobierno actual y todos los que entran a ocupar los cargos del Ayuntamiento son unánimemente apasionados al duque, no hay quien quiera promover esta instancia (es refereix a sol·licitar el plet) con ser tan interesante a los derechos del común..." i segueix més endavant "por otra parte hay aquí un grande abuso en la eleccion de empleos del gobierno, y es que el mismo duque habilita a los sujetos que pueden entrar a ocuparlos, y de estos que forman una lista de sesenta, elige cada año el que le parece más a propósito para sus intereses de forma que puede decirse que el mismo propone y elige".¹³

Seguint amb els raonaments adduits per justificar l'acció que s'emprén contra el duc, exposen també els amics de Cebrián les repercussions negatives que el manteniment de les prerrogatives jurisdiccionals, exerceixen sobre l'economia dels veïns del lloc. Ja que la "parcialitat" dels poders públics permet al senyor la percepció de prestacions per drets que es consideren abusius, com son:

- la partició del terç-delme de fruits exemptes;
- l'antic impost del morabatí que es pagava en les cases que havien estat de moriscos;
- la necessitat de sol·licitar llicència i pagar per ella cada vegada que es pretenia realitzar una venda d'algun bé sotmés al domini major del duc.

Altres factors motivadors del descontent foren els drets de portes que ací cobrava el senyor (cisa del vi i del peix) i sobretot el control absolut que el senyor tenia a sobre les terres encara no conreades. Així, Pérez de Cuya y Arramendia, persones els noms dels quals apareixen en el quadre anterior, es queixaven de les multes que se'ls imposen per entrar vi per al seu consum en la ciutat sense pagar cisa. Aixímateix troben injustificada la negativa de l'Alcalde Major de l'Estat

¹³ A.H.N. Secció Osuna. Lligall 1637 n.º 2 ss.

a que planten arròs en marjals de llur propietat, al·leguem que són objecte d'un tracte discriminatori per part de les autoritats que els neguen a ells permisos que concedeixen a altres persones.

La documentació referent al plet que ací hem comentat succintament, evidencia l'estreta relació existent entre els problemes econòmics i les qüestions polítiques. I els partidaris de la incorporació insisteixen en la idea de que els abusos que el senyor comet en el cobrament de les regalies i altres prestacions econòmiques són possibles gràcies a la dòcil col·laboració que li presten les autoritats locals, elegides per ell sempre entre els seus partidaris. Malgrat tot, no resulta gens difícil comprovar que la qüestió municipal apareix sempre en primer terme i com a motivadora fonamental del conflicte. Ja que com hem vist, el poder jurisdiccional en mans del senyor, impedia formar part del govern local a aquells que no estigueren disposats a secundar llur política i a defensar els interessos del règim senyorial. I a Gandia, anteriorment a l'inici del conflicte, havien desaparegut de les llistes municipals els noms de moltes de les persones que ara apareixen com a partidaris d'incorporar la jurisdicció a la corona.

En 1788, membres de la "facció" oposada al duc d'Osuna aconseguen de les autoritats reials el permís necessari per a celebrar una Junta General a Gandia. On mitjançant votació tots els veïns contribuents pogueren expressar llur acord o llur disconformitat amb la idea de que la ciutat sol·licités iniciar un plet de reversió a la corona, i com que en cas d'aprovar-se la idea, el plet fos costejat amb els diners de la comunitat. Celebrada la votació, resultà en minoria la postura dels realistes (319 veïns votaren en contra de promoure els plets i 209 estigueren a favor d'ell).¹⁴

L'anàlisi de les llistes de votants evidencia una composició socioeconòmica similar en ambdues. El que equival a dir que les distintes capes socials de la ciutat no presentaren postures unànimes front al conflicte, ans que es dividiren en dos blocs bastant homogenis per llur composició. Fent-mos suposar que els que votaren negativament no veïen la necessitat de questionar el poder senyorial, sent els altres els partidaris de reformar el sistema. Al marge de la coacció de l'Ajuntament i les autoritats del senyoriu exerciren a sobre els votants, les xifres ací esmentades manifesten d'alguna manera el fet de que una part important de l'estament popular estava lluny de sentir-se identificada amb les idees reformistes que aquest tipus d'accions implicaven.

Davant la divisió d'opinions mostrada pels resultats de la votació, l'Audiència contestà negativament a la petició formulada pels partidaris

¹⁴ A.H.N. Secció Osuna. Lligall 1637 n.º 6.

d'incorporar-se a la corona en el sentit de que el plet que pretenien entaular fos costejat amb els bens propis, deguent sufragar les despeses particularment en cas de seguir endavant amb l'acció. Aquestes circumstàncies motivaren que els promotors del plet abandonaren momentàniament llurs intents incorporacionistes. Però sense que açò significés una disminució de les tensions existents entre els integrants d'una o altra facció. Mostrant-se els antisenyorials disposats a afavorir que altres pobles del ducat, en anys vinents, iniciaren plets d'incorporació. A Gandia la qüestió municipal seguí sent motiu de friccions, aspecte aquest que hem pogut apreciar per la lectura del llibre d'actes de l'elecció de diputat i síndic personer.¹⁵

Aquests càrrec creats per ordre reial, després dels succeïts de 1766, havien de ser elegits per uns compromissaris, els quals, també eren votats pels veïns contribuents. Amb el que s'enfugien al control senyorial, circumstància quela facció de l'oligarquia dissident utilitzava com a badall per poder estar present a l'Ajuntament. Però llurs intents molt a sovint es frustren per la intervenció de les autoritats locals. Això provocarà que en 1791, Just i Simó (advocat que havia pres part activa en els intents d'aconseguir la reversió a la corona, com a col·laborador de Francisco Cebrián) denuncie davant l'Audiència defectes formals en les eleccions dels 24 compromissaris que havien de votar els càrrecs de síndic i de personer. Així mateix, assenyalava incompatibilitats en les persones que han estat elegides i denuncia la utilització del poder municipal com un mitjà per enriquir-se: abusos de l'administrador de l'almodi, acaparament de les concessions per a l'abast de tavernes i botigues...¹⁶

La gestació d'aquest tipus de situacions conflictives, alguns detalls de les quals hem intentat estudiar al marquesat de Llombai i a Gandia, és per nosaltres un exemple que manifesta l'existència de un cert nivell de consciència antisenyorial en aquests llocs. Però les situacions ací descrites no les localitzem en una àrea determinada, sinó que més bé són exponents de la situació social existent en la major part dels pobles senyorials del País Valencià. Encara que lògicament una mateixa problemàtica —la qüestió senyorial— adquireixga manifestacions pròpies en cada cas, en rel·lació amb el context on apareix. I com a exemple del que estem dient, tenim les peculiaritats que presenten tots dos conflictes ací tractats. On l'oposició al duc de Gandia se'ns mostra des de vessants diverses: impulsada per interessos distints en un lloc i altre, i amb objectius semblants solament en part. Encara que en definitiva

¹⁵ A.M.G. Sección Historia: Libros de Actas. 1766-1787.

¹⁶ A.M.G. Sección Historia: Libros de Actas, exped. de 1791.

no pugam deixar de veure ambdós conflictes sinó com a vies distintes d'abordar el problema senyorial en rel·lació amb la situació explícita de cada poble.

Els casos que hem intentat analitzar són un exponent més de les tensions socials existents al llarg del segle XVIII al País Valencià i provocades pel manteniment de les estructures pròpies de règim senyorial. Era lògic, si tenim en compte, que amb totes les seues reminiscències feudals cada vegada era menys compatible amb les profundes transformacions socio-econòmiques que al llarg d'alguns segles es gestava al País Valencià. Cosa que provocarà, sense cap mena de dubte, l'agudització de les contradiccions entre els interessos senyorials i els de les distintes capes de la societat.¹⁷

Per tot això i com hem pogut veure, la primitiva protesta dels camperols emfiteutes per lliurar-se de les conseqüències de la "re-feudalització" apareix amb més força, recolzada, des de llur òptica per una burgesia agrària i comercial (i en aquesta divisió incloem a totes aquelles persones amb importants interessos econòmics en aquestes activitats, al marge de l'estament al que perteneixuen), les possibilitats econòmiques dels quals es veuen llastrades pels drets i poders senyorials. Tenint en compte que de l'esgotament del vell sistema és ara conscient gran part de l'estament privilegiat. Com ho prova que una part important del clero i de la noblesa preconitzen actituds reformistes i es defineixuen en contra del manteniment del poder jurisdiccional en mans de l'antiga noblesa feudal.

¹⁷ Pedro Ruiz, "La crisis del régimen feudal en el País Valenciano: el señorío de Elche", en *Estudios d'Historia Contemporanea*. Valencia, 1978.